

המכון
לחירות ואחריות

בית ספר לאודר
לממשל, דיפלומטיה
ואסטרטגיה

אוניברסיטת
רייכמן

עמדות ביחס לפסילת חוקים על ידי בג"ץ ופסקת ההתגברות

נובמבר 2022

ד"ר עומר יעיר

מנהל מחקר ועמית מחקר, המכון לחירות ואחריות

הצעה להפניה בשימוש ביבליוגרפי:

יעיר, עומר. 2022. "עמדות ביחס לפסילת חוקים על ידי בג"ץ ופסקת ההתגברות". סקרי המכון לחירות ואחריות, אוניברסיטת רייכמן.

מבוא

במהלך הקמפיין לכנסת ה-25, וביתר שאת לאחר שהתבררו תוצאות הבחירות, התגבר השיח אודות "פסקת ההתגברות", אשר, בין השאר, תאפשר לכנסת לחוקק מחדש חקיקה שנפסלה על ידי בית המשפט העליון (בשבתו כבג"ץ). חברי כנסת אשר נראה כי יהיו חלק מהקואליציה המיועדת, לצד דמויות ציבוריות שונות, הביעו תמיכה נלהבת בחקיקת פסקת ההתגברות, בזמן שחברי כנסת אשר נראה כי יהיו חלק מהאופוזיציה כמו גם דמויות ציבוריות שונות, הביעו לכך התנגדות נחרצת. עם זאת, לא ברור האם הציבור הישראלי תומך בחקיקה של פסקת ההתגברות ובפסילת חוקים על ידי בג"ץ. במסמך זה נציג את עמדות הציבור הישראלי ביחס לפסילת חוקים על ידי בג"ץ כמו גם ביחס לפסקת ההתגברות, תוך התבססות על מספר סקרים שנערכו במהלך שנת 2022, כולל סקר שנערך שבועות ספורים בלבד לפני הבחירות לכנסת ה-25 שנערכו ב-1 בנובמבר 2022.

ממצאי הסקרים שלנו מעלים מספר ממצאים: ראשית, רוב קטן בציבור סבור כי יש להשאיר בידי בג"ץ את הסמכות לבטל חוקים שהתקבלו בכנסת, 51%, לעומת 37% המתנגדים לכך. עם זאת, בקרב תומכי המפלגות אשר צפויות להקים את הקואליציה הבאה (הליכוד, הציונות הדתית-עצמה יהודית, ש"ס, ויהדות התורה) ישנו רוב (65%) המסכים לכך שבג"ץ לא יוכל לבטל חוקים שהתקבלו בכנסת. שנית, רוב הציבור הישראלי איננו תומך בחקיקה של פסקת ההתגברות—רק 32% תומכים בכך, לעומת 37% המתנגדים לכך ולא פחות מ-32% שענו שהם אינם יודעים; אך גם במקרה זה ישנו רוב (56%) בקרב תומכי המפלגות אשר צפויות להקים את הקואליציה הבאה התומך בקידום פסקת ההתגברות.

נראה, אם כן, כי למרות שאין תמיכה ציבורית רחבה בחקיקת פסקת ההתגברות או בביטול יכולתו של בית המשפט העליון בשבתו כבג"ץ לפסול חקיקה של הכנסת, הרי שיש לכך תמיכה בקרב תומכי המפלגות אשר ירכיבו את הקואליציה הבאה.

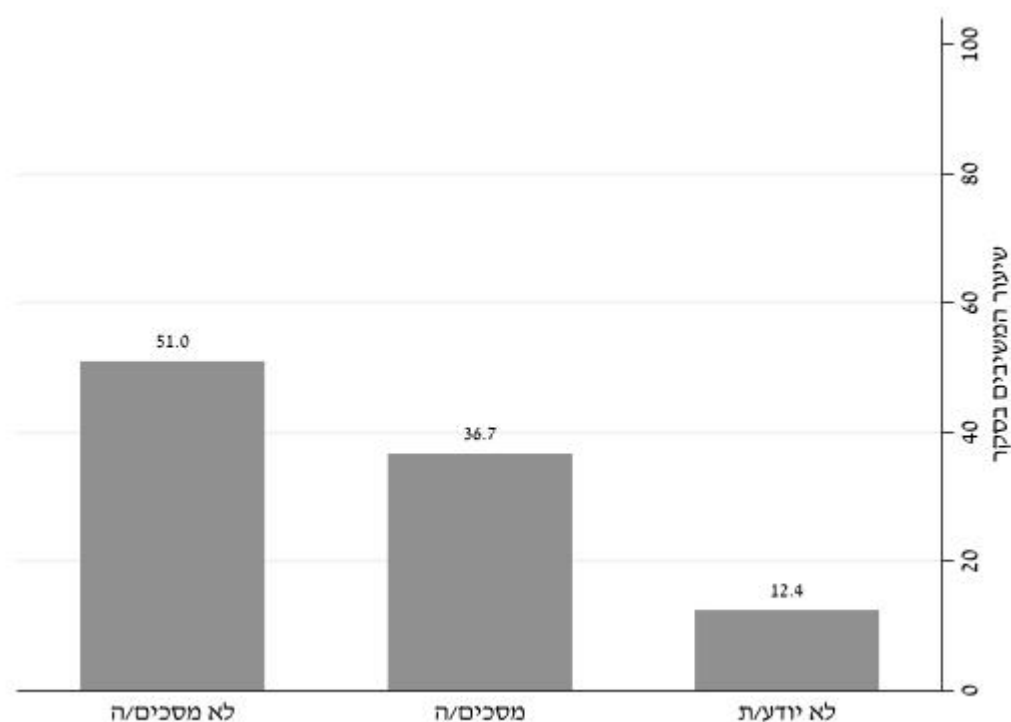
לפירוט נוסף על המתודולוגיה, ראו בנספח המתודולוגי בסוף המסמך.

יחס הציבור הישראלי לפסילת חוקים של הכנסת על ידי בית המשפט העליון

בסקר שערכנו במהלך אוגוסט 2022, סקר שכלל מדגם מייצג של האוכלוסייה הישראלית, עולה כי מיעוט בציבור, 36.7% מסכים שיש לקחת סמכות זו מבית המשפט העליון.¹ מנגד, רוב קטן בציבור, 51%, איננו מסכים כי לקחת מבית המשפט העליון את הסמכות לבטל חוקים של הכנסת, כאשר 12.4% ענו "לא יודעת". ממצאים אלו מוצגים בתרשים 1.

תרשים 1: יחס לביטול הסמכות של בית המשפט העליון לפסול חוקים של הכנסת – כלל הציבור

מקרא: אחוזים, מ-0 עד 100.

עם זאת, ישנם חילוקי דעות ברורים בין אלו בקרב התומכים במפלגות אשר נראה כי ירכיבו את הקואליציה הבאה (ליכוד, הציונות הדתית-עצמה יהודית, ש"ס, יהדות התורה)² לבין שאר המשיבים בסקר. כפי שניתן לראות בתרשים 2 להלן, בקרב תומכי הקואליציה המסתמנת קרוב לשני שלישי (64.5%) הסכימו כי יש לקחת מבית המשפט העליון את הסמכות לפסול חקיקה של הכנסת, לעומת 24.8% שלא הסכימו, ועוד 10.7% שענו שאינם יודעים. ומכאן שבקרב אלו שתומכים

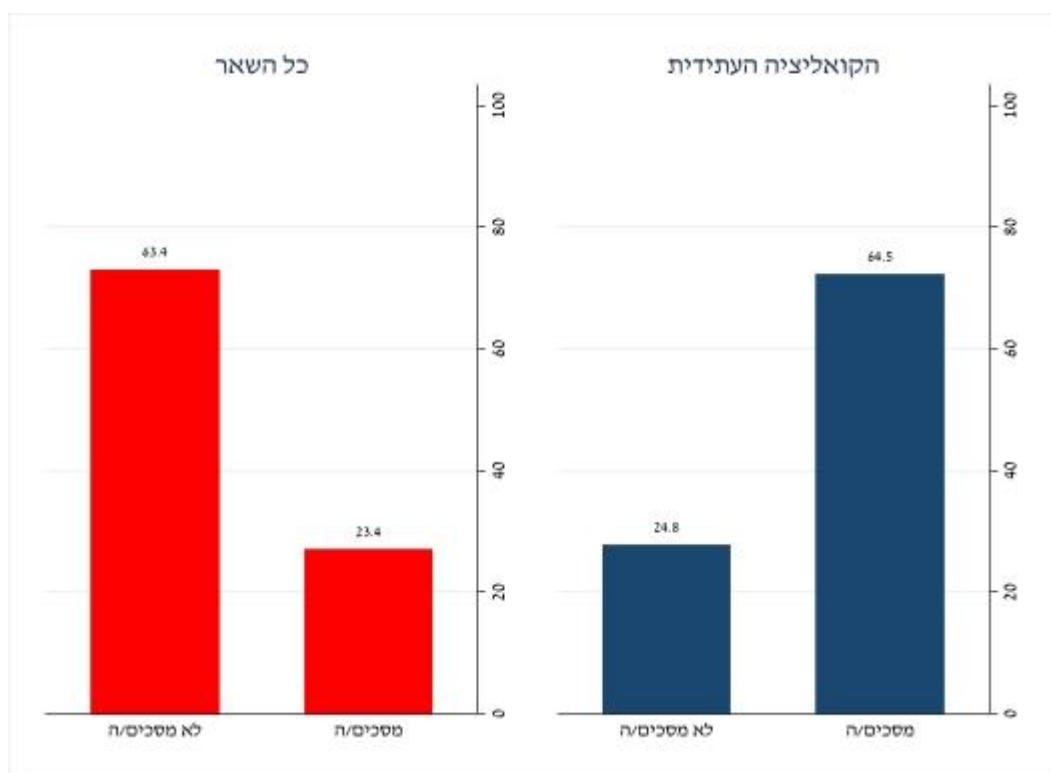
¹ נוסח השאלה: באיזו מידה את/ה מסכים/ה או לא מסכים/ה עם המשפט הבא: צריך לקחת מבית המשפט העליון את הסמכות לבטל חוקים שהתקבלו בכנסת על ידי חברי הכנסת [אפשרויות תשובה: 1- כלל לא מסכים/ה, 2- לא כל כך מסכים/ה, 3- די מסכים/ה, 4- מסכים/ה מאוד, 5- לא יודעת] כדי להקל על הצגת הממצאים, אפשרויות התשובה 'כלל לא מסכים/ה' ו-'לא כל כך מסכים/ה' אוחדו לקטגוריה אחת של "לא מסכים/ה", ואילו אפשרויות התשובה 'די מסכים/ה' ו-'מסכים/ה מאוד' אוחדו לקטגוריה אחת של "מסכים/ה".

² גם במקרה זה התמיכה במפלגות אלו נקבעה בהתבסס על כוונת הצבעה לאחת מהמפלגות הללו בשאלה שבחנה כוונת הצבעה בבחירות הקרובות, כחודש לפני הבחירות לכנסת ה-25.

במפלגות שיכללו בקואליציה המסתמנת ישנה תמיכה עקרונית בכך שבית המשפט העליון לא יוכל לפסול חקיקה של הכנסת. מנגד, בקרב שאר המשיבים קרוב לשני שלישי מתוכם (63.4%) איננו מסכים שיש לקחת מבית המשפט העליון את הסמכות לפסול חקיקה של הכנסת, לצד 23.4% שמסכימים לכך ועוד 13.2% שענו שהם אינם יודעים.

תרשים 2: יחס לביטול הסמכות של בית המשפט העליון לפסול חוקים של הכנסת – בחתך תמיכה בקואליציה העתידית

מקרא: אחוזים, מ-0 עד 100. תשובות "לא יודעת" לא מוצגות בתרשים.

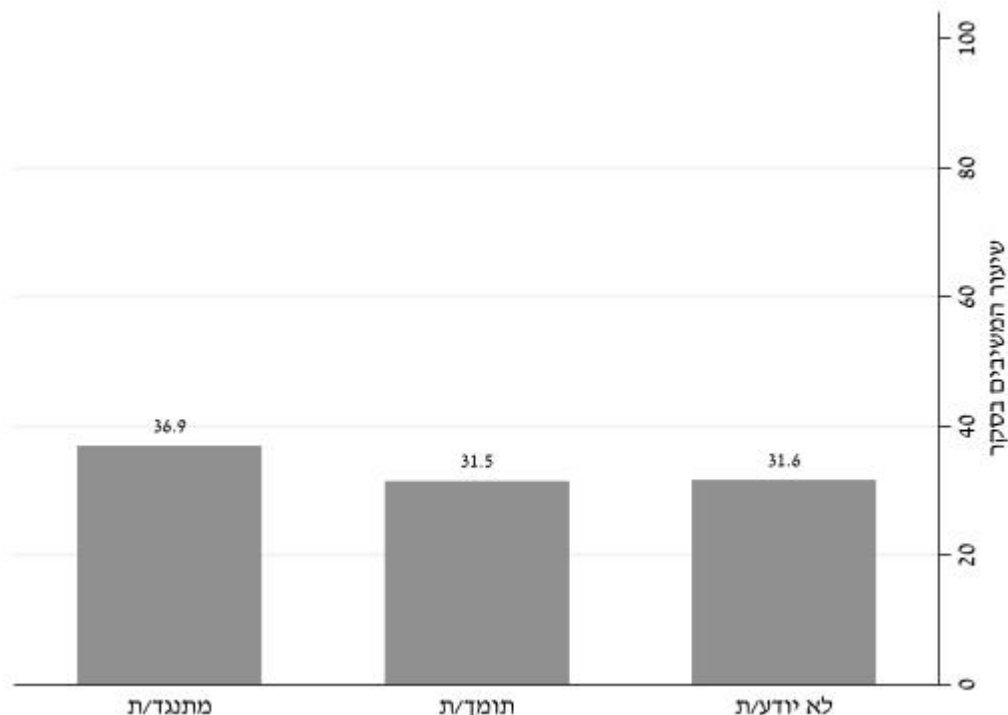
יחס הציבור הישראלי לחקיקת "פסקת ההתגברות"

בסקר שערכנו במהלך ספטמבר ואוקטובר 2022, סקר שכלל אף הוא מדגם מייצג של האוכלוסייה הישראלית, עולה שמיעוט בציבור, 31.5%, תומך בחקיקה של "פסקת ההתגברות", כאשר מנגד 36.9% מתנגד לכך, ולא פחות מ-31.6% ענו כי הם אינם יודעים.³ ראו תרשים 3 להלן. נדמה שהשיעור הגבוה באופן יחסי של משיבים שענו "לא יודעת" מעיד על כך שרבים לא גיבשו עמדה ברורה בנושא, אולי משום שלא ברור באיזה רוב יוכלו חברי הכנסת "להתגבר" על פסיקות בג"ץ.

³ נוסח השאלה: האם את/ת תומך/ת או מתנגד/ת לקידום בחקיקה של "פסקת ההתגברות", אשר תגביל את סמכותו של בית המשפט העליון לפסול או להגביל חקיקה? [אפשרויות תשובה: 1- תומך/ת מאד, 2- תומך/ת, 3- מתנגד/ת, 4- מתנגד/ת מאד, 5- לא יודעת] כדי להקל על הצגת הממצאים, אפשרויות התשובה 'תומך/ת מאד' ו-'תומך/ת' אוחדו לקטגוריה אחת של "תומך/ת", ואילו אפשרויות התשובה 'מתנגד/ת' ו-'מתנגד/ת מאד' אוחדו לקטגוריה אחת של "מתנגד/ת".

תרשים 3: תמיכה בחקיקת "פסקת ההתגברות" – כלל הציבור

מקרא: אחוזים, מ-0 עד 100.

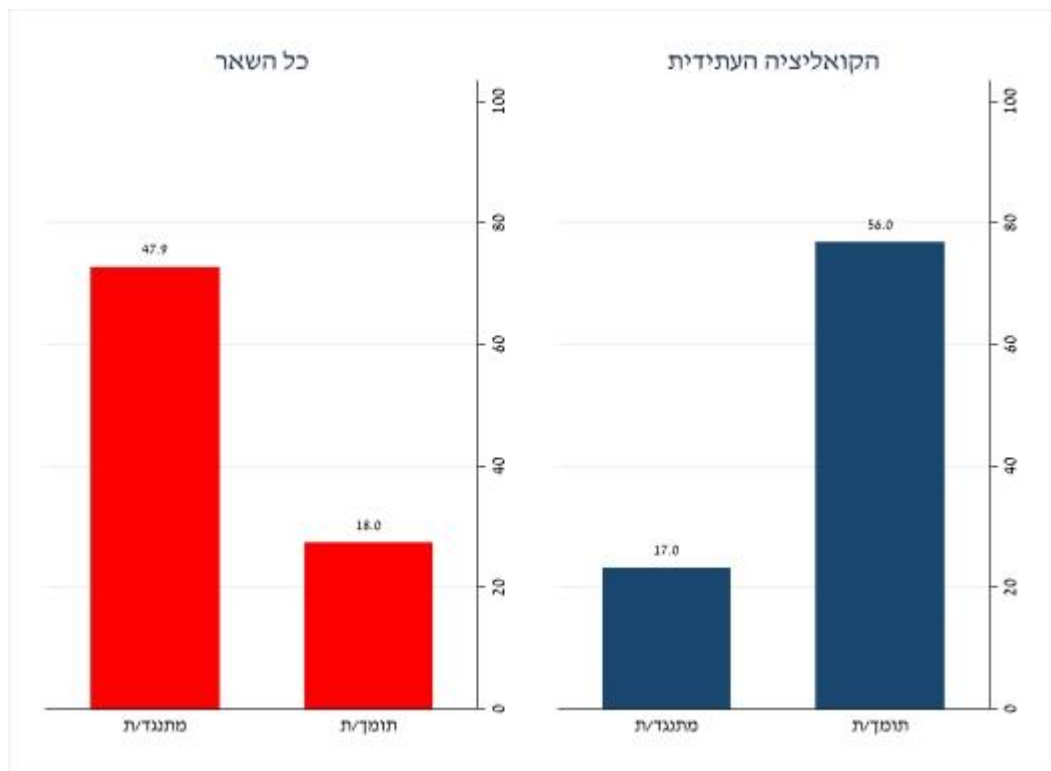
עם זאת, וכפי שניתן לראות בתרשים 4 המצורף, בקרב התומכים במפלגות אשר צפויות להרכיב את הקואליציה הבאה (ליכוד, הציונות הדתית-עצמה יהודית, ש"ס, יהדות התורה)⁴ ישנה תמיכה של 56% בחקיקת פסקת ההתגברות (לצד 17.9% שהתנגדו לכך ו-27.0% שענו "לא יודעת"). כלומר, בקרב אלו שצפויים לתמוך בקואליציה הבאה כאשר תתחיל לפעול, ישנה תמיכה עקרונית בחקיקת פסקת ההתגברות. בכל שאר המשיבים, מנגד, מעט פחות מחצי, 47.9% הביעו התנגדות לחקיקת פסקת ההתגברות, לצד 18% שתמכו בכך ולא פחות מ-34.1% שענו שאינם יודעים.

נבהיר כי שאלה זו ביחס לפסקת ההתגברות הינה אמורפית במידה מסוימת, בין השאר משום שהיא איננה כוללת התייחסות ברורה למספר חברי הכנסת אשר יהיו דרושים על מנת "להתגבר" על פסיקה של בג"ץ. כך, ייתכן בהחלט שנראה דפוסים שונים של תמיכה או התנגדות לפסקת ההתגברות, בכפוף להתניה ספציפית דוגמת מספר חברי הכנסת הנדרשים להתגבר על פסיקה של בג"ץ או סוג ההחלטות של בג"ץ שחברי הכנסת יוכלו להתגבר עליהן.

⁴ התמיכה במפלגות אלו נקבעה בהתבסס על כוונת הצבעה לאחת מהמפלגות הללו בשאלה שבחנה כוונת הצבעה בבחירות הקרובות, כחודש לפני הבחירות לכנסת ה-25.

תרשים 4: תמיכה בחקיקת "פסקת ההתגברות" – בחתך תמיכה בקואליציה העתידית

מקרא: אחוזים, מ-0 עד 100. תשובות "לא יודעת" לא מוצגות בתרשים.

נספח - מתודולוגיה:

צוות של המכון לחירות ואחריות בבית ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה באוניברסיטת רייכמן הכין את השאלות לסקר וניתח לאחר מכן את הנתונים.

השאלה הראשונה במסמך נשאלה בסקר מקוון שנערך בתאריכים 10–15 באוגוסט, 2022, על ידי חברת iPanel אשר עורכת סקרים מקוונים בישראל. במצטבר, 1,538 משיבים בני 18 ויותר השלימו את הסקר. מתוכם, 1,203 משיבים יהודים ו-335 משיבים ערבים.⁵ טעות הדגימה המרבית לכלל מדגם הינה 2.5% ברמת ביטחון של 95%. השאלה השנייה במסמך נשאלה בסקר מקוון שנערך בתאריכים 23 בספטמבר עד ה-2 באוקטובר, 2022, על ידי חברת גאוקרטוגרפיה אשר עורכת סקרים מקוונים בישראל. במצטבר, 1,671 משיבים בני 18 ויותר השלימו את הסקר. מתוכם, 1,417 משיבים יהודים ו-254 משיבים ערבים.⁶

האומדנים המוצגים בניתוח חושבו לאחר שימוש במשקולות (weights) לפי מידת הדתיות והלאום (יהודי/ערבי) של המשיבים, כך שנעשתה התאמה סטטיסטית לסטיות קלות בגודל הקבוצות השונות.

סטטיסטיקה תיאורית בסיסית של המשיבים בסקר על פני מספר משתנים בולטים מוצגת להלן בטבלה 1, כאשר מוצגת השוואה לנתוני סקר הבחירות בישראל⁷ (Israeli National Election Study) ממרץ 2021, שזהו הסקר ההסתברותי המייצג העדכני ביותר הכולל נתונים דומים. ניתן לראות כי ברוב המשתנים ישנן סטיות קלות בין שני הסקרים שערכנו לבין נתוני סקר מרץ 2021 של ה-INES. לצד זאת, המשיבים במדגם שלנו הינם, בממוצע, צעירים יותר מאשר מדגם ה-INES. ובנוסף, ישנה דגימת חסר קלה של חילונים ואלו בעלי אידיאולוגיה שמאלנית, וזאת לצד דגימת יתר קלה של משיבים עם השכלה אקדמית ומשיבים מסורתיים.

⁵ השאלון תורגם לערבית כך שמשויבים ערבים יכולים היו לבחור אם לענות על השאלון בעברית או בערבית.
⁶ השאלון תורגם לערבית כך שמשויבים ערבים יכולים היו לבחור אם לענות על השאלון בעברית או בערבית.
⁷ ראו בכתובת הזו: <https://www.tau.ac.il/~ines>

טבלה 1. סטטיסטיקה תיאורית של המשיבים בשני הסקרים עם השוואה לסקר ה- INES מ-2021:

סקר הבחירות בישראל – מרץ 2021	סקר ספטמבר- אוקטובר 2022	סקר אוגוסט 2022	
(18.0) 47.3	(15.3) 40.9	(14.7) 40.9	גיל (ממוצע, סטיית תקן)
52.2%	53.7%	50.8%	נשים (שיעור במדגם)
81.4%	84.8%	78.2%	יהודים (שיעור במדגם)
47.8%	52.8%	52.2%	השכלה אקדמית כלשהי (שיעור במדגם)
			מידת דתיות (שיעור מקרב היהודים במדגם)
50.7%	46.1%	44.1%	חילוני
26.9% ⁸	25.3%	35.1%	מסורתי
12.0%	13.9%	11.4%	דת-לאומי
10.4%	15.7%	9.4%	חרדי
			הגדרה עצמית: ימין-שמאל אידיאולוגי (שיעור במדגם)
51.1%	57.5%	48.7%	ימין
22.8%	23.0%	27.5%	מרכז
26.1%	19.6%	23.7%	שמאל

מקרא: השאלה שבחנה הגדרה עצמית על ציר ימין-שמאל אידיאולוגי כללה שבע אפשרויות תשובה, כאשר 1 משמעו ימין, 4 משמעו מרכז, ו-7 משמעו שמאל. אלו שענו 1-3 הוגדרו כ-"ימין", אלו שענו 4 הוגדרו "מרכז", ואלו שענו 5-7 הוגדרו "שמאל".

⁸ קטגוריה זו כוללת הן משיבים שענו שהם "מסורתיים", דתיים" והן משיבים שענו שהם "מסורתיים, לא כל כך דתיים".